

ชุมชนหัตถกรรมแม่แจ่ม
อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่

ชุมชนหัตถกรรมแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่

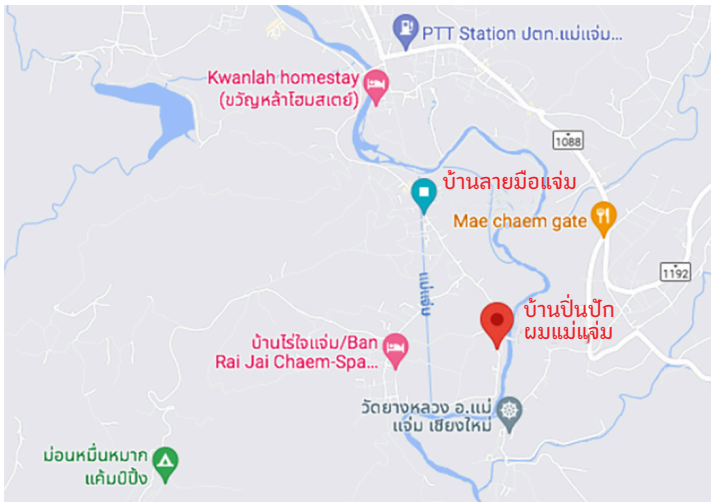
ครูบัวจันทร์ นิปุณะ
ครูช่างศิลปหัตถกรรม ปี 2563
ประเภทเครื่องโลหะ ปิ่นปักผมโบราณ
ที่ตั้ง : 16 หมู่ที่ 5 ตำบลท่าผา อำเภอแม่แจ่ม
จังหวัดเชียงใหม่
โทร. 081 7964983

ครูวิไล แก้วชมพู
ครูช่างศิลปหัตถกรรม ปี 2563
ประเภทเครื่องทอ งานผ้าทอตีนจก
ที่ตั้ง : 6 หมู่ที่ 5 ตำบลท่าผา อำเภอแม่แจ่ม
จังหวัดเชียงใหม่
โทร. 084 9493548

ครูอินศรี กรรณิกา
ครูช่างศิลปหัตถกรรม ปี 2565
ประเภทเครื่องทอ งานผ้าทอตีนจก
ที่ตั้ง : 46 หมู่ที่ 8 บ้านท้องผาย ต. ช่างเคิ่ง
อ.แม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่
โทร. 084 7398378

ประวัติศาสตร์ความเป็นมาชุมชน

จุดกำเนิดขึ้นต้นจกของแม่แจ่ม สืบเชื้อสายมาจากพญาเชื่อนแก้ว ผู้ปกครองเมืองเชียงราย ในสมัยมีการอพยพผู้คนของพระญากาวิละนั้น พระองค์ได้ไปกวาดต้อนผู้คนจากเมืองเชียงแสน ซึ่งมีฝีมือการทอผ้าตีนจก เข้ามาตั้งถิ่นฐานที่บ้านอาราม (บ้านป่าแดด) อำเภอแม่แจ่ม ก่อนสองร้อยปีที่ผ่านมา แต่ลปีท้าวพญาเชียงแสนต้องส่งส่วยเครื่องบรรณาการให้กับเจ้าหลวงเมืองเชียงใหม่หนึ่งครั้ง ของที่ส่งประกอบด้วยข้าว ไม้สัก รวมถึงผ้าทอตีนจก ต่อมาเจ้าเมืองเชียงใหม่ได้ส่งวิศดุมี่ค่าประเภทเงินดินทองผสมไหมมาให้ชาวเชียงแสนทอผ้าขึ้น ส่งให้เจ้านายฝ่ายใน กระทั่งเมื่อย้ายชาวเชียงแสนมาอยู่ที่แม่แจ่ม สตรีชาวไทโยน (ไทวน) จากเชียงแสนยังคงทอผ้าตีนจก ส่วนหนึ่งก็เพื่อใช้เป็นส่วยส่งให้กับเจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ ด้วยฝีมืออันประณีต ทำให้ราชสำนักเชียงใหม่ยังคงมีการส่งเงินดินทองจากเจ้าเมืองเชียงใหม่ไปยังแม่แจ่ม เพื่อให้ทอส่งกลับเข้าไปยังคุ้มหลวงนครเชียงใหม่ โดยมีกฎเกณฑ์รับส่วยห้ามชาวบ้านสวมชิ้นที่ทอด้วยดินเงิน-ดินทองหรือไหมราคาแพง ทำให้ผ้าชิ้นตีนจกที่ทอด้วยวัสดุต่างกัน ได้กลายมาเป็นเครื่องบ่งชี้สถานภาพทางสังคม สตรีชั้นสูงห่มสไบ นุ่งผ้าชิ้นตีนจก ส่วนคนมีฐานะรองลงมา จะนุ่งผ้าชิ้นพื้นเมืองแบบ "ชิ้นก่าน" หรือ "ชิ้นดำ" (ชิ้นที่มีลายเป็นตา ๆ) กล่าวคือตัวชิ้นสีเหลืองหรือสีอ่อนแต่งลายตามขวาง ทั้งชายชิ้นหรือตีนชิ้นสีดำ ไม่ตกแต่งลวดลายตีนจกในชีวิตประจำวันนั้น ผู้หญิงใส่เสื้อบะห้อย (เสื้อคอกระเช้า) ทับด้วยเสื้อปัก หรือเสื้อหลอดแดง (เสื้อรองแดง) แล้วนุ่งผ้าชิ้นดำ หากมีงานพิเศษก็จะนุ่งผ้าชิ้นตีนจก ผ้าฝ้ายพื้นสีชาวนั้นปลูกเองหากเป็นฝ่ายสีแดง-น้ำเงินจะเป็นการนำเข้าจากตะวันตกแถวสาละวินในพม่าและจากจีนเนื่องจากเชียงแสนเป็นเมืองทางผ่านด้านวัตถุดิบสินค้า วิว ต่างจากจีนฮ่อและเชียงตุงมาสู่เชียงใหม่

ในส่วนของการตั้งของแม่แจ่มเองก็อยู่ในระหว่างเส้นทางการค้าระหว่างล้านนาตอนบน กับหงสาวดี ประเทศพม่า ส่งผลต่อปัจจัยที่มีอิทธิพลในการผลิต ในอดีตการจกต้นชั้นของผ้า ตีนจก จะใช้ฝ้ายจาก 2 แหล่ง คือ

1. ฝ้ายจากทางฝั่งตะวันตก เมืองผาปูน พะอาน และเมืองทางใต้ ของลุ่มน้ำสาละวิน
2. ฝ้ายจากฝั่งตะวันออก ได้มาจากเมืองจอมทอง เรียกว่า ฝ้ายละหั้น ซึ่งมีคุณภาพด้อยกว่า

ในอดีตการสืบทอดภูมิปัญญาการทอผ้าตีนจกเป็นการถ่ายทอดกันระหว่างคนในครอบครัว ผู้หญิงทุกคนจะต้องสามารถทอผ้าได้ โดยจะเริ่มเรียนรู้ตั้งแต่อายุประมาณ 6 - 7 ปี เป็นการ เรียนรู้แบบค่อยเป็นค่อยไปทีละนิดจกครอบครัว ทุกบ้านจะมีเครื่องมือทอผ้าคือ หูก และ เครื่อง อดฝ้าย อยู่ใต้ถุนบ้าน

ลวดลายเกือบทั้งหมดเป็นลวดลายที่ทำสืบทอดกันมาแต่ครั้งโบราณ เว้นเสียแต่ว่าหากช่างทอ คนใดมีความสามารถพิเศษ ก็สามารถประดิษฐ์ลวดลายใหม่ที่เป็นของตนเองได้ การทอผ้านั้น จะใช้เวลาที่เหลือจากการประกอบกิจกรรมต่างๆ ในชีวิตประจำวัน เช่น การทำนา การทำไร่ การทำสวน สีที่ใช้สำหรับทอในอดีตจะได้มาจากการย้อมตามธรรมชาติ เช่น สีแดงได้มาจากเปลือกไม้ หรือ ก้อนหิน สีดำได้มาจากลูกมะเกลือ สำหรับชาวเชียงใหม่แล้วการทอผ้า เป็นสิ่งที่แสดงถึงความพร้อมของผู้หญิงในการออกเรือน อีกทั้งลวดลายในการทอก็เป็นสิ่งที่ แสดงถึงความสามารถและความพยายามของผู้หญิงคนนั้นด้วย

จุดเด่นคือลวดลายการทอที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นลายเก่าแก่มีถึง 15 ลาย เป็นลายละเอียด สีสิ้นมากกว่า 5 สีขึ้นไป เช่น ลายโคมเชียงใหม่ หงส์ดำ ลายเชียงใหม่หลวง ลายเชียงใหม่น้อย ลายโคมละกอนหลวง ลายละกอนน้อย ลายนาคกุม ลายขันสามแฉว ลายขันแฉวอู เป็นต้น

นอกจากนี้ในชุมชนแม่แจ่ม ยังมีการทำงานหัตถกรรมอื่น ๆ อาทิ ปั้นปักผมทองเหลือง ที่เป็นการทำงานปั้นปักผมด้วยมือทุกขั้นตอน คงความเป็นเอกลักษณ์ของปั้นปักผมของชาวล้านนา หญิงชาวล้านนามักปักดอกไม้หอมบนมวยผม นอกจากสวยงามส่งกลิ่นหอม ยังแฝงคติความเชื่อ เรื่องการบูชาขวัญบนศีรษะและบูชาพระพุทธรูเจ้า ภายหลังมีการทำปั้นรูปทรงคล้ายเจดีย์ ลวดลาย คล้ายดอกไม้ มาประดับขัดมวยผมให้อยู่ทรง *ช่างทำปั้นโบราณมีอยู่คนเดียวคือ ลุงก้อนแก้ว อินตะก้อน ปัจจุบันเสียชีวิตแล้ว* แต่ลูกหลานยังสืบทอดการทำปั้นด้วยกรรมวิธีแบบโบราณ ทุกขั้นตอน ตั้งแต่การตัดแผ่นโลหะขึ้นรูปเป็นหัวปั้น ดุนลาย สลักลาย เสริมด้านในด้วยครั่ง ให้ปั้นอยู่ทรง เชื่อมหัว - ฐาน - เข็มปั้น ด้วยหัวเป่าไฟน้ำมันก๊าดแบบใช้เท้าเหยียบที่เรียกว่า *“ชาตะ”* โดยใช้ชื่อว่า *“ปั้นแก้วจันทร์”*

อาชีพ : เกษตรกร ,งานหัตถกรรมทอผ้า ,งานหัตถกรรม

สาธารณูปโภค : มีไฟฟ้า มีน้ำประปา

การเดินทาง : 1. เครื่องบินเส้นทางการบิน Bangkok - Chiangmai

2. รถโดยสารสาธารณะ

- **จากทม.** นั่งรถสายทม.-จอมทอง จากนั้นต่อรถสองแถวที่ อ.จอมทอง
- **จากจอมทอง** นั่งรถสายจอมทอง - แม่แจ่ม ค่าโดยสาร 80 บาท เป็นรถสองแถวสีเหลือง คิวรถอยู่ที่ข้างวัดพระธาตุศรีจอมทอง รถจะออกต่อเมื่อมีผู้โดยสารเต็ม
- **จากเชียงใหม่** นั่งรถไปลงอาเขต **จากอาเขต** ขึ้นรถแดงไปลงประตูเชียงใหม่ 20 บาท **จากประตูเชียงใหม่** สายเชียงใหม่ - จอมทองค่าโดยสาร 35 บาท แล้วมาลงที่จอมทอง ต่อด้วยรถสองแถวแม่แจ่มรอบแรกประมาณ 07.00 น./ 09.00 น./ 12.00 น./14.00 น./15.00 น. ทั้งไปและกลับ เทียวสุดท้าย 17.00 น. ระยะเวลาในการเดินทางประมาณ 1.30 ชม. ค่าโดยสารรอบละ 70 บาท/คน (แม่แจ่ม-จอมทอง)

ผู้ประสานงานชุมชน : นางชุติมันต์ กรรณิกา โทร. 0847398378

แหล่งจำหน่ายผลิตภัณฑ์ : บ้านครูอินศรี ครูช่างศิลปหัตถกรรมปี 2565

บ้านครูบัวจันทร์ นิปุณะ ครูช่างศิลปหัตถกรรมปี 2563

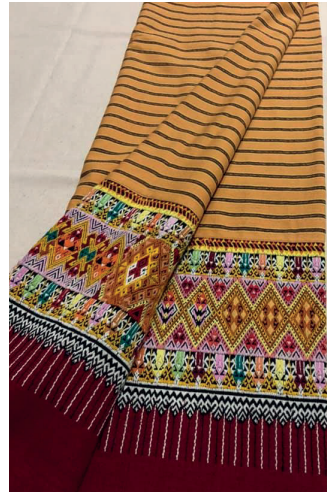
สองแถวสายจอมทอง - แม่แจ่ม

แปลงนาข้าวบ้านได อ.แม่แจ่ม

ข้อมูลผลิตภัณฑ์หัตถกรรม

ผ้าทอแม่แจ่มมีเอกลักษณ์โดดเด่นเฉพาะตัว ที่เรียกว่า "ชิ้นตีนจก" เนื่องจาก ชิ้นตีนจกที่แม่แจ่ม ประกอบไปด้วย หัวชิ้น หรือ เอวชิ้น ตัวชิ้น และตีนชิ้น ซึ่งตีนชิ้นทอด้วยเทคนิคการจกด้วยขนเม่นด้วยความประณีตเป็นลวดลายที่สวยงามมีเอกลักษณ์ของสาวเชื้อสายไทยวนที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในอำเภอแม่แจ่ม ผ้าชิ้นตีนจกแม่แจ่ม ส่วนหัวชิ้นจะทอด้วยฝ้ายสีขาว กว้างประมาณ 1 คืบ ส่วนที่สอง คือ ส่วนของตัวชิ้น อยู่ตรงกลางระหว่างเอวชิ้นกับตีน ลักษณะเด่นจะเป็นลายขวาง สีเหลืองเรียกชิ้นตาเหลือง สีขาวเรียก ชิ้นตาขาว หากมีการใช้เทคนิคการปั่นโกโดยนำฝ้าย 2 สี มาควบรวมกันก่อนนำไปเป็นเส้นพุ่ง เรียก ชิ้นแอม ส่วนประกอบที่สามของชิ้น คือ ตีนชิ้น เป็นส่วนที่อยู่ล่างสุดของชิ้น ทอด้วยเทคนิคการจก เรียกว่า ตีนจก หากไม่มีลวดลายเป็นสีพื้นสีแดงหรือดำที่ข้อมจากเปลือกไม้ ชิ้นตีนดำ ชิ้นตีนแดง สำหรับชิ้นตีนจกนั้น ถือเป็นเอกลักษณ์ที่มีความโดดเด่นด้านของลวดลาย และสะท้อนทักษะฝีมืออย่างมากของผู้เป็นช่าง ลวดลายที่นิยม ได้แก่ ลายโคม ลายขัน ลายสะเปา ลายโคมจะเป็นรูปสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูนวางในตำแหน่งกลางของตีนชิ้นเรียงเป็นแถว ลักษณะที่งดงามนั้นยังมีขนาดเล็กและมียอดแหลมมากเท่าใด แสดงว่าช่างผู้ทอมีฝีมือการจกที่ละเอียดประณีตเท่านั้น

สำหรับผลิตภัณฑ์ปักปักผมโบราณในพื้นที่อำเภอแม่แจ่ม ในอดีตภูมิปัญญาการทำปักปักผมโบราณในอดีต จะใช้เหรียญสตางค์แดง (เหรียญสลึง) นำมาหลอมละลายเพื่อตีขึ้นรูปให้มีรูปร่างคล้ายร่ม หรือยอดเจดีย์ ปัจจุบันใช้ แผ่นโลหะทองเหลือง นิกเกิล เงิน หรือทองคำ ในการสร้างสรรค์ชิ้นงานให้ได้ออกประกอบ 3 ส่วน คือ หัวปัก ฐานปัก และก้านปักโดยขนาดความยาวของปักต้องมี ความยาวโดยรวมประมาณ 12-15 เซนติเมตร ถือได้ว่าเป็นขนาดที่เหมาะสมตามหลักกายวิภาคของผู้ใช้งาน พื้นผิวของหัวปักจะถูกตอกหรือดุนลวดลาย เป็นลวดลายดอกพิกุล ซ้อนกันเป็นชั้นๆ จำนวน 3 ถึง 5 ชั้น ชาวล้านนา จะสื่อความหมาย ตามความเชื่อที่มีมาตั้งแต่โบราณ หมายถึงการบูชา พระพุทธคุณทางพระพุทธศาสนา เพราะปักจะถูกนำมา ประดับบนยอดมวยผมของสตรีชาวล้านนาเป็น การบูชา 32 ชาติ นิยมทำด้วยวัสดุเงิน หรือ ทองเหลือง ประดับด้วยพลอย แก้วทิว (ทับทิม) หินสี และแก้วสี บริเวณส่วนยอดของปักให้เกิดความสวยงาม

ปักปักผมโบราณมี 5 ขนาด คือ เบอร์ 1 - เบอร์ 5 เบอร์ 1 ซึ่งเป็นขนาดเล็กที่สุด มีเส้นผ่านศูนย์กลางขนาด 4 เซนติเมตร และเบอร์ 5 ขนาดใหญ่ที่สุดมีเส้นผ่านศูนย์กลางขนาด 8 เซนติเมตร นำมาประกอบเข้ากับ ฐานปักที่มี ลักษณะเป็นแผ่นโลหะทรงกลมเจาะรู ตรงกลาง สำหรับสอดก้านปัก ทุกกระบวนการล้วนเป็นขั้นตอนที่ต้องใช้ความชำนาญเชิงช่างชั้นสูง ช่างต้องมีความรู้ และ ความเที่ยงตรงของมือที่สัมพันธ์กับสมอง จึงจะทำให้ปักปักผมงดงาม

วิเคราะห์ศักยภาพชุมชน ประเมินโดย 5A หลักท่องเที่ยวชุมชน

1. Attractive สิ่งดึงดูดใจ

ชุมชนแม่แจ่ม มีทรัพยากรธรรมชาติ อันทรงคุณค่า น่าค้นหา น่าชื่นชมที่ได้ที่เขียวชอุ่มในฤดูฝน เป็นที่ดึงดูดใจแก่นักท่องเที่ยวไปอย่างมาก อีกทั้งยังมีวิถีชีวิตของการทำงานหัตถกรรมที่เป็นงานภูมิปัญญาดั้งเดิมตามชนมประเพณีของชาวแม่แจ่ม ที่สามารถถ่ายทอดเรื่องเล่า เป็นเรื่องราวที่เชื่อมโยงให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเรียนรู้งานศิลปหัตถกรรมได้พร้อมกับการชื่นชมธรรมชาติ

2. Access การเข้าถึง

มีการขนส่ง การคมนาคมที่สะดวกในการเข้าถึงแหล่งชุมชน เส้นทางถนนทางลาดยางผิวเรียบ เดินทางได้ง่ายทั้งรถยนต์ส่วนตัว และรถสาธารณะ

3. Activities กิจกรรมการท่องเที่ยว

นักท่องเที่ยวสามารถ ลงมือทำปิ่นด้วยตนเอง ดูการทอผ้าขึ้นตีนจกด้วยมือ อย่างใกล้ชิด ทดลองทอ และ เลือกซื้อผลิตภัณฑ์ผ้าขึ้นตีนจกจากแหล่งผลิตได้ที่ชุมชน

4. Accommodation ที่พัก

มีทั้งโฮมสเตย์ และโรงแรม ที่ใกล้ชิดธรรมชาติ ให้ความสะดวกสบาย และปลอดภัย

5. Amenities สิ่งอำนวยความสะดวก

มีร้านอาหาร ที่พัก ห้องสุขาและจุดแวะพักผ่อนหย่อนใจ ร้านสะดวกซื้อรองรับตลอดเส้นทางชุมชนแม่แจ่ม

ปัญหาและความต้องการของชุมชน

- ต้องการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ให้มีความทันสมัย ตอบโจทย์ตลาดในยุคปัจจุบัน
- ต้องการเรียนรู้เกี่ยวกับการทำโฆษณาประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อออนไลน์
- ต้องการส่งเสริมช่องทางการตลาด ช่องทางการจัดจำหน่าย

กระบวนการขั้นตอนการผลิตผ้าขึ้นตีนจกแม่แจ่ม งานหัตถกรรมในชุมชน

1. การเตรียมเส้นฝ้าย การปั่นฝ้าย นำเส้นที่เตรียมไว้เป็นเส้นยืนที่พอกย้อมสีเรียบร้อยแล้วมากรอใส่หลอดทำการเดินเส้นยืน นำเครือเส้นยืนมาต่อเข้ากับพืม ซึ่งเป็นอุปกรณ์สำหรับเรียงเส้นด้วยยืนบนที่ทอผ้า เรียกว่า สืบเครือหูกเป็นการเตรียมเส้นยืนในการทอผ้า เตรียมเส้นไหมฟุ้ง โดยกรอเส้นไหมใส่ลงในแกนหลอดด้วยในกระสวย โดยเตรียมทั้งเส้นฟุ้ง และเส้นฟุ้งพิเศษ

2. เริ่มการทอโดยการเหยียบไม้ที่ผูกติดตะกอลิ้นยืนจะถูกแยกออก และเกิดช่องว่างให้สอดกระสวยได้พุ่งผ่านได้ เมื่อพุ่งกระสวยแล้วต้องกระทบพืมเสมอเพื่อให้ด้ายพุ่งแนบติดกัน หรือทอพิเศษ ด้วยกระสวย 2 ตัว บรรจุด้ายตัวละครสีพุ่งเข้าหากันตรงกลาง และไขว้เส้นด้ายกันก่อนพุ่งกลับ เมื่อพุ่งกระสวยแล้วให้กระทบพืมเสมอเมื่อทอได้ผ้าความยาวช่วงหนึ่งจะเริ่มทำการจก

3. การจก เป็นเทคนิคการทำลวดลายบนผืนผ้าบนเส้นพุ่ง ด้วยวิธีการสอดด้ายเส้นพุ่งพิเศษเข้าไปเป็นช่วงๆ โดยใช้ขนหมั้นหรือเหล็กแหลมช่วยในการจกหรือควักเส้นด้ายขึ้นมาบนเนื้อผ้าที่ทออยู่ การจกเป็นการสร้างลวดลายที่สามารถใช้ฝ้ายได้หลากหลายสีในลวดลายต่าง ๆ ที่ทำขึ้น ใช้ขนหมั้นหรือเหล็กแหลมควักด้ายเส้นยืนตามแต่ลวดลายในแต่ละแถว และสอดด้วยเส้นพุ่งพิเศษที่เตรียมไว้ ซึ่งผู้ทอใช้ทอสลับสีได้หลากสี ตามภูมิปัญญา ความชำนาญและจินตนาการที่เกิดจากธรรมชาติ โดยรอบเป็นการจกลวดลายที่ค่อนข้างถี่แน่น เมื่อจกครบแถว ให้พุ่งกระสวย 1 ครั้ง แล้วกระทบพืม การจกเป็นการจกแบบ“คว่ำลายลง” คือจกด้านหลังของผ้า และใช้วิธีการผูกเก็บปม เส้นพุ่งพิเศษด้านบน โดยต้องผูกเก็บเส้นด้ายเรียบร้อยเป็นระเบียบสวยงาม ไม่หลุดง่าย ไม่มีเส้นด้ายไขว้ไปมา ผ้าที่ได้จะมีลวดลายแน่นเรียบ คล้ายกันทั้งด้านหน้าและด้านหลัง ลวดลายที่เกิดขึ้นด้านหลังของลายซึ่งอยู่ด้านหลังของกึ่งนี้มีความสวยงามไม่แพ้ด้านหน้าชิ้นแม่แจ่มจึงสามารถนุ่งได้สองด้าน ดังจะเห็นคนเฒ่าคนแก่มักนิยมนุ่งชิ้นด้านในออกนอกเสมอ ทั้งนี้เพื่อไม่ให้แก่เร็วเกินไปด้วยสามารถใช้ผ้าได้ทั้งสองด้าน

กระบวนการขั้นตอนการทำปิ่นปักผม งานหัตถกรรมในชุมชน

1. นำแผ่นทองเหลืองมาวัดเป็นวงกลมตามขนาดที่ต้องการ แล้วนำมาตัด

4. นำลวดขนาดเล็กตอกดูนลายจากด้านใน

2. ตัดแผ่นทองเหลืองเป็นทรงกรวยโดยใช้คีมช่วย ค่อยๆ ตัดโค้ง

5. นำมาตกแต่งจากด้านนอกอีกครั้ง โดยนำแท่งไม้ที่เหลาเป็นแม่แบบทรงกรวยรองแผ่นทองเหลืองเวลาตกแต่ง

3. นำมาเชื่อมให้ติดกันโดยใช้น้ำประสาน โดยใช้เครื่องมือโบราณ คือ ตะเกียง

6. ทำก้านปิ่น โดยนำแผ่นทองเหลืองนำมาตัดเป็นวงกลมเป็นฐานสำหรับเสียบก้านปิ่น

กระบวนการขั้นตอนการทำปิ่นปักผม งานหัตถกรรมในชุมชน

7. นำครึ่งเข้าไปอัดด้านในหัวปิ่น แล้วนำมาหลอมละลายเพื่อให้หัวกับก้านปิ่นเชื่อมติดกัน โดยเป่าเชื่อมด้วยไฟที่ใช้เครื่องสูบลuftแบบโบราณ

8. นำปิ่นที่ประกอบเสร็จสมบูรณ์มาขัดทำความสะอาดด้วยน้ำมันขามเปียกเพื่อให้เงามัน

9. จากนั้นนำมาล้างด้วยน้ำสะอาด และเป่าให้แห้ง และนำไปผึ่งแดดต่ออีก 15 นาที จะได้ปิ่นปักผมที่สวยงามตามแบบโบราณเอกลักษณ์ของปิ่นปักผมแม่แจ่ม

กำหนดแนวทางการส่งเสริมชุมชนเรียนรู้งานศิลปหัตถกรรม

มุ่งเน้นอัตลักษณ์งานศิลปหัตถกรรมโดยใช้การทอเกี่ยวเป็นเครื่องมือ จากการลงพื้นที่ชุมชน มีข้อมูลชุมชน ตามองค์ประกอบ ได้แก่ ประวัติศาสตร์ ภูมิปัญญา ราชพฤกษ์พื้นถิ่น ชนงประเพณี วัฒนธรรม ภาษา การแต่งกาย อาหารประจำถิ่น เป็นต้น

แนวทางการจัดการส่งเสริมชุมชนเรียนรู้งานศิลปหัตถกรรม สามารถเชื่อมโยงจากทุนทางวัฒนธรรมและทุนทางธรรมชาติ ที่มีอยู่เพื่อดึงดูดความสนใจให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวเชิงธรรมชาติและเรียนรู้วิถีชีวิตและภูมิปัญญาไปพร้อมกันโดยผ่านการสร้างเรื่องเล่าของชุมชนวิถีชีวิต ภูมิปัญญาองค์ความรู้งานศิลปหัตถกรรม และเอกลักษณ์งานศิลปหัตถกรรมของชุมชน อันมีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น จากชนบทธรรมประเพณี คนในชุมชนนิยมมุ่งเข้าสู่ต้นจกในงานพิธีสำคัญทางศาสนา เช่น งานปอยหลวง วันศีล วันพระ เข้าพรรษา ออกพรรษา ตานก้วยสลาภ หรือปีใหม่ สตรีแม่แจ่มทุกคนจะเก็บรักษาชิ้นต้นจกไว้สำหรับ “ตาน” หรือให้ลูกหลานทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ตนเองเมื่อสิ้นอายุขัยแล้ว

นอกจากนี้ยังเป็นของสำคัญที่ลูกสะใภ้ นิยมใช้เป็นของขวัญแม่สามีหรือผู้ใหญ่ที่เคารพนับถือ โดยเฉพาะในวันสงกรานต์ หรือปีใหม่ที่ประเพณีการรดน้ำดำหัว

ปัจจุบันผ้าต้นจกแม่แจ่มได้รับการประกาศจากกรมทรัพย์สินทางปัญญา ขึ้นทะเบียนเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อันสามารถบ่งบอกว่าสินค้าที่เกิดจากแหล่งภูมิศาสตร์นั้นเป็นสินค้าที่มีคุณภาพ การขึ้นทะเบียนดังกล่าวเพื่อเป็นการคุ้มครองผู้บริโภคหรือผู้ใช้ให้ได้สินค้าที่มีคุณภาพ และรู้แหล่งผลิตอย่างชัดเจน

รวมถึงการใช้ปิ่นปักผม ประดับตกแต่งมวยผมของสตรีชาวล้านนา เพราะแท้จริงแล้วปิ่นปักผมของชาวล้านนา คือ สิ่งที่ใช้แทนดอกไม้ในการบูชาขวัญบนกระหม่อมตามความเชื่อโบราณ ที่สตรีล้านนาในอดีตนิยมทำมวยผมสูงค่อนไปทางด้านหลังศีรษะ และเด็ดดอกไม้สีสดใส มาประดับ เพื่อให้เกิดกลิ่นหอมมาเสียบ

ประดับมวยผม ส่วนใหญ่เป็นดอกเก็ดถวา (มะลิใหญ่) สะบันงา กระดังงา มะลิ เอื้องผึ้ง และเอื้องเงิน เพราะเป็นดอกไม้ที่มีกลิ่นหอม โดยมีความเชื่อว่าการประดับดอกไม้ เป็นการบูชาขวัญบนกระหม่อมที่มีถึง 32 ขวัญ เพื่อความเป็นสิริมงคลในชีวิต และเพื่อการก้มกราบบูชาพระหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์

ต่อมาได้มีการปรับเปลี่ยนไปใช้ “ปิ่นปักผม” เพื่อความสวยงามและความเป็นสิริมงคล แทนการใช้ดอกไม้ซึ่งมีอายุการใช้งานที่สั้น และเหี่ยวเฉาได้ การทำปิ่นในยุคแรก ๆ นิยมทำเป็นรูปดอกไม้ มักหล่อด้วยโลหะ เงิน หรือ ทองเหลือง ซึ่งเป็นที่นิยมในกลุ่มคหบดี หรือ เจ้านายชั้นสูง ส่วนชาวบ้านมักใช้ปิ่นที่ทำจาก กระดุกสัตว์ ปัจจุบันชุมชนแม่แจ่มยังคง เอกลักษณ์ และ อนุรักษ์ คุณค่าการทำงานหัตถกรรมปิ่นปักผมแม่แจ่มแบบดั้งเดิมได้ตลอดทั้งกระบวนการ ที่มีแห่งเดียวในประเทศไทย คือ บ้านครูบัวจันทร์ นิปุณะ ผู้สืบทอดงานปิ่นปักผมแม่แจ่มของ คุณตา ก่อนแก้ว ผู้เป็นบิดาปราชญ์ท้องถิ่นที่สั่งสม ภูมิปัญญาการทำปิ่นทองเหลืองแบบโบราณมาจนถึงรุ่นลูกหลาน แลกลายเป็นตำนานของบ้านทำปิ่น แห่งแม่แจ่มที่เลื่องชื่อ นับได้ว่าเป็นจุดเชื่อมโยง ของงานศิลปหัตถกรรมกับเรื่องราวเอกลักษณ์ท้องถิ่นของชุมชนสร้างสิ่งดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวได้มาเยี่ยมเยือน

สรุปแผนงานการส่งเสริมชุมชนเรียนรู้งานศิลปหัตถกรรม เพื่อเชื่อมโยงการท่องเที่ยวชุมชนเรียนรู้หัตถกรรมแม่แจ่ม อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่

วันที่ 1 (Day 1)

- นาขั้นบันไดบ้านตีนผา หมู่บ้านเล็ก ๆ ที่ซ่อนตัวอยู่ท่ามกลางหุบเขา เป็นที่ตั้งของหมู่บ้านชาวเขาปากถวย ให้คุณได้มาสัมผัสวิถีชีวิตความเป็นอยู่ วัฒนธรรม ความเรียบง่าย และวิวสวย ๆ ของนาขั้นบันได และพืชทางเกษตรต่าง ๆ

- น้ำออกกู หรือ “น้ำออกกู” สถานที่ท่องเที่ยวสุดอันซีนที่ซ่อนตัวอยู่ในอำเภอแม่แจ่ม เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ มีลักษณะเป็นบ่อวัดป่าแดด เดิมชื่อ “วัดใหม่เมืองแม่แจ่ม หรือวัดเหนือ” วัดขนาดเล็กที่ถูกสร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2420 ภายในมีจิตรกรรมฝาผนังภาพวาดที่โด่งดังเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับพุทธประวัติ ชาดก รวมไปถึงภาพแสดงวิถีชีวิตชาวแม่แจ่มเมื่อ 100 กว่าปีที่แล้ว

วันที่ 2 (Day 2)

- หมู่บ้านผ้าทอตีนจก สัมผัสถึงมนต์เสน่ห์ของผ้าทอตีนจก สินค้าที่เป็นเอกลักษณ์ของสตรีอำเภอแม่แจ่ม ชมขั้นตอนการผลิตลวดลายต่าง ๆ บนผืนผ้าแต่ละผืน ความปราณีตและความละเอียดอ่อน ความชำนาญที่จะออกมาเป็นผ้าที่สวยงาม

- บ้านทำปิ่นปักผมแม่แจ่ม

- วัดพุทธเอ็น ชมความสวยงามของวัดเก่าแก่แห่งอำเภอแม่แจ่ม ภายในมีวิหารไม้สักเก่าแก่ อุโบสถกลางน้ำ พร้อมจิตรกรรมฝาผนังที่ยังคงมีความอนุรักษ์ ด้านหลังเป็นที่ประดิษฐานเจดีย์องค์ใหญ่ และบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ที่ขึ้นมาเองโดยธรรมชาติ

ร้านอาหารแนะนำ

1. Mae Chaem Gate Restaurant

2. Sikon Restaurant

3. โรตีสานหอก คาเฟ่

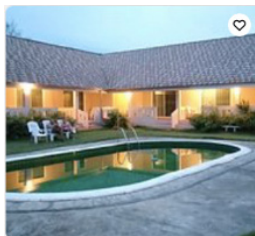

4. Tung Jid

5. เอียนแม่อู๋

ที่พักในอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่

1. บ้านทับคอยแม่แจ่ม

agoda
฿731

ดูข้อเสนอ

Booking.com
฿731

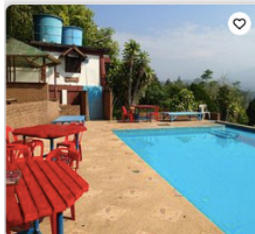
Hotels.com

ZenHotels.com

ดูข้อเสนอทั้ง 5
รายการตั้งแต่ ฿731

8 รีวิว

ร้านอาหาร

2. Navasuang Resort

agoda
฿590
฿554

ดูข้อเสนอ

Hotels.com
฿590

Trip.com
฿590

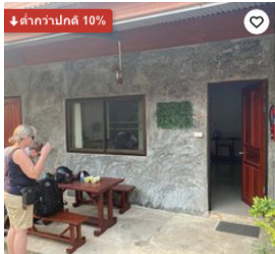
ZenHotels.com

ดูข้อเสนอทั้ง 5
รายการตั้งแต่ ฿554

38 รีวิว

ที่จอดรถฟรี
สระว่ายน้ำ

ที่พักในอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่

↓ต่ำกว่าปกติ 10%

3. Muangchaem House

agoda
B481

ดูข้อเสนอ

Booking.com [★]
B481

●●●●● 3 รั้ว

Wifi ฟรี
ที่จอดรถฟรี

รวมอาหารเช้า

4. ขวัญหล้าโฮมสเตย์

agoda
B398

ดูข้อเสนอ

Booking.com [★]
B398

●●●●● 38 รั้ว

Wifi ฟรี
ที่จอดรถฟรี

คะแนนสูงสุด

รวมอาหารเช้า

5. ฮอดคอฟฟี่ เกสเฮ้าส์

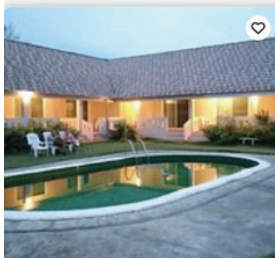
agoda
B636

ดูข้อเสนอ

Booking.com [★]
B636

●●●●● 52 รั้ว

Wifi ฟรี
ที่จอดรถฟรี

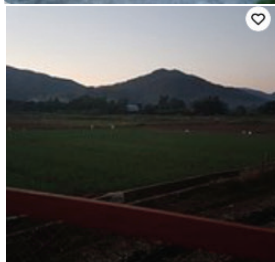
6. บ้านกบคอยแม่แจ่ม

agoda
B731

ดูข้อเสนอ

●●●●○ 8 รั้ว

ร้านอาหาร

7. Chadaporn Rentroom

agoda
฿787
B474

ดูข้อเสนอ

Booking.com [★]
B787

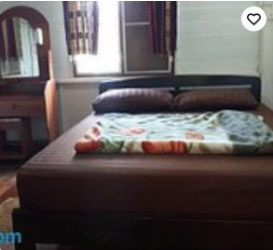

Vio.com [★]
B504

●●●●○ 10 รั้ว

Wifi ฟรี
บริการรถเข็นวีลิส

✓ รับเงินสดเต็มจำนวน

ที่พักในอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่

	<p>8. บ้านไร่ใจแจ่ม</p> <p>agoda</p> <p>฿1,389</p> <p>ดูข้อเสนอ</p> <p>✓ รับเงินคืนเต็มจำนวน</p>	<p>Booking.com</p> <p>฿1,389</p>	<p>1 รีวิว</p>
	<p>9. Baan Bar Coffee</p> <p>Booking.com</p> <p>฿424</p> <p>ดูข้อเสนอ</p> <p>✓ รับเงินคืนเต็มจำนวน</p>		<p>1 รีวิว</p> <p>ที่จอดรถฟรี</p>
 <p>รวมอาหารเช้า</p>	<p>10. Phu Chaem House</p> <p>Booking.com</p> <p>฿508</p> <p>ดูข้อเสนอ</p> <p>✓ รับเงินคืนเต็มจำนวน</p>		<p>7 รีวิว</p> <p>Wifi ฟรี</p> <p>ที่จอดรถฟรี</p>

รถเช่าในเชียงใหม่

- PAN Car Rental : เบอร์โทรศัพท์ 082-381-0465
- Tcurrent : เบอร์โทรศัพท์ 095-450-5333
- OMG Chiang Mai Car Rent : เบอร์โทรศัพท์ 093-224-9990
- FIN Chiangmai Carrent : เบอร์โทรศัพท์ 094-628-2066
- Phuping Car Rent : เบอร์โทรศัพท์ 096-108-9899

วัดป่าแดด

โครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงปางหินฝน

ปิ่นปักผมโบราณแม่แจ่ม

ป่าปงเปียง

น้ำออกฮู วัดพุทธเอิ้น

ผ้าขึ้นดินจากแม่แจ่ม

สถาบันส่งเสริมศิลปหัตถกรรมไทย (องค์การมหาชน)
59 หมู่ 4 ต.ช้างใหญ่ อ.บางไทร จ.พระนครศรีอยุธยา 13290
โทรศัพท์ : 0 3536 7054-9
โทรสาร : 0 3536 7050-1
สายด่วน : 1289
Email : info@sacit.or.th
Facebook : <https://www.facebook.com/sacitofficial>